

SAKSE OG MIDTSJÆLLAND

AF

Henrik Ussing.

Den største danske Historiker, Saxo Grammaticus, *Sakse* — som hans danske Navn lød — var først og fremmest Samler og Genfortæller af Minder. Langt den største Del af hans Værk er en sammenstillende Gengivelse — paa Latin — af *mundtlige* Meddelelser. Det er dem, han kæler for, det er dem, han paa sin Maade søger at give Liv og Fynd, mens han derimod behandler skriftlige Kilder med overlegen Flothed.

De mundtlige Meddelelser ordner sig ganske naturligt i to Grupper. I den ene stammer Meddelelserne fra de Personer, de omhandler. Det er Minder, der er fortalt af Begivenhedernes Hovedpersoner. Det er de egentlige historiske Partier af hans Værk; Hovedfortælleren og Hovedpersonen i Begivenhederne er her Saksens Overordnede, Ærkebisp Absalon; men Sakse synes ogsaa at have hørt Fortællinger af Esbern Snares Mund (idet de bærer et andet Fremstillingspræg); andre Træk er aabenbart fra først af fortalt af Kong Valdemar den Store; men de kan være kommet til Sakse med Absalon som Mellemed; paa samme Maade er der Tildragelser, der fra første Færd

maa være fortalte af *Radulf*, af *Peder Thorstensøn*, af *Sune Ebbesøn*, af *Peder Sunesøn* eller andre fremtrædende Personer, idet disse — i hvert givet Fald — har været de eneste, der overhovedet var i Stand til at meddele noget om vedkommende Begivenhed; men saadanne Fortællinger kan jo godt være kommet til Sakse paa anden Haand, f. Eks. gennem Absalon. — Et og andet Træk har Sakse nok fra sin Far og sin Farfar, der begge var Kong Valdemars Mænd.

Absalon er dog stadig — i den sidste Del af Værket — Hovedfortælleren; man kender ham straks paa en djærv, noget spydigt skæmtende Fortællemaade med en Mængde sete og skarpt erindrede Smaatræk, hvor han selv har været med. Medens Fremstillingen skrumper ind og bliver tør og kortfattet, hvor Absalon ikke selv har været med. — Som man nærmer sig Værkets Slutning, Begivenhederne kort før og efter 1180 forekommer der Tildragelser, der synes at have haft Sakse til Øjenvidne, f. Eks. Skildringen af Valdemar den Stores Jordefærd i Ringsted, hvor Absalon blev saa betagen, at han næppe kunde føre Messen til Ende.

Saksens Værks sidste Halvdel er da sammenstykket af en Mængde Enkeltfortællinger, hvis Hovedmasse dog er meddelt af Absalon; men ogsaa *hans* Fortællinger er tit kommet i en noget tilfældig Rækkefølge, hvad der volder, at det stundom har knebet for Sakse at faa alle Begivenhederne til at staa i den rette Tidsfølge, — saa meget mere som der ikke forekommer et eneste Aarstal i hele den store Bog.

I de Dele af Saksens Værk, hvor Begivenhederne er fortalt af selve de handlende Personer eller af Mennesker, der stod dem meget nær, kan vi regne

med, at vi har en virkelig paalidelig historisk Fremstilling, hvor der ikke er andre Fejl end dem, der nødvendigvis hist og her maa fremkomme ved svigtende Hukommelse, eller ved, at Begivenhederne naturligvis er set fra Fortællerens og Fremstillerens Synspunkter. Men kommer man tilbage til de Tider, hvorom Meddelelserne kun har hørt gennem Fortællinger fra Fortiden, maa man regne med, at man mere og mere kommer til at bevæge sig i *Sagnenes* Verden, jo længere man kommer tilbage i Tiden. Og for de ældste Tidens Vedkommende befinder man sig paa *Digtningens* Omraade langt mere end paa Historiens. For den første Halvdel af sit Værk maa Sakse have haft en Mængde Meddelere fra Danmarks forskellige Egne, og ikke blot Danskere, men ogsaa andre Nordboer, i Særdeleshed — som han selv fremhæver — Islændinge.

Sakse hører til de Forfattere, der saa at sige aldrig nævner sig selv eller omtaler sine rent personlige Forhold. Sine Meninger og Domme om Begivenheder og Personer stikker han ikke under Stolen; men han omtaler ikke sig selv som Deltager i eller Tilskuer til nogen af de Begivenheder, han fortæller om, langt mindre falder det ham ind at komme med rent private Minder om sit eget Liv. Vi ved fra hans Fortælle til Værket, at han var i Absalons Tjeneste som en Slags Sekretær, og han fortæller samme Sted, at hans Far og Farfar havde været i Kong Valdemar d. Stores Tjeneste, og endelig synes vi fra Sven Aggesen at vide, at Sakse ogsaa har gjort Krigstjeneste. Men dermed er saa at sige alt nævnt, vi ved om Saksens egne Forhold. Saaledes siges det ikke af ham selv eller af nogen Samtidig, fra hvilken Del af Dan-

mark han var. Men af en senere Forfatter omtales han som en Sjællænder, og der er saare meget, der tyder i den Retning, først og fremmest det, at Sjællænderne tydeligt nok staar hans Hjærte nærmest, mens han lejlighedsvis har Udfald og Spydigheder til overs for baade Skaaninger, Fynboer og Jyder. — Der er endvidere nogen Sandsynlighed for, at Sakse har været Midtsjællænder; thi det vil overalt vise sig, at han er bedst stedkendt i Midtsjælland, mens han ved Omtale af Begivenheder, der finder Sted i andre Egne af Landet, ofte røber, at han kun har vage Forestillinger om de stedlige Forhold, saadan som Tilfældet er, naar man ikke kender dem af Selvsyn. Naturligvis kan det indgaaende Kendskab til de midtsjællandske Stedforhold skyldes en overordentlig nøjagtig Meddelelse fra Absalon, der selvfølgelig som født i Fjenneslev og som Grundlægger af Sorø Cistersienserkløster var nøje stedkendt. Men i Sakses Omtale af midtsjællandske Steder er der en *Selvfølgelighed*, der tyder paa, at han har hjemme der; thi havde det ikke været Tilfældet, havde det været naturligt, at der hist og her til Nævnelser af Stedets Navn var føjet en forklarende Omtale; men det har øjensynligt hverken Absalon eller Sakse fundet fornødent.

Endvidere kan det hævdes, at midtsjællandske Steder og Egne er de danske Lokaliteter, der hyppigst omtales af Sakse. I Særdeleshed gælder dette for Sagnfortællingernes Vedkommende. Fra ingen Egn har det været mere nærliggende for ham at faa Meddelelser. Hans vigtigste Meddelere for de historiske Partiers Vedkommende var jo ogsaa Midtsjællændere, og de samme Mennesker kan have fortalt

ham Sagn; Absalon er saaledes udtrykkelig nævnt som en af Meddelerne vedrørende Hagbard-Signe-Sagnet. Men havde Sakse selv hørt hjemme i en anden Del af Landet, vilde han sikkert have været fortrolig med vedkommende Egn's Sagnskat og have meddelt dem i Deres Mangfoldighed. Men der er ingen anden Egn af Landet, hvorfra han — som fra Midtsjælland — kan meddele Sagn og Fortællinger i myldrende Mængde baade fra den egentlige Sagn-tid og fra Tider, der ligger nær ved hans egen. Der er da al Sandsynlighed for, at Sakse hører hjemme i Sorø Amt, og det vil derfor have sin Betydning at gennemgaa, hvad han har at berette fra denne sin Hjemegn.

Efter at Danmarks Rige — i Følge Sakse — var grundlagt af Dan, og efter at det i Skjold havde faaet den Konge, som Kongestammen nævnes efter, fortælles det, at Skjold i sin Alderdom gav sin Søn Gram Del i Kongedømmet; men en Sjællænder, der hed *Ring*, fandt den ene for gammel og den anden for ung til at forestaa Riget og rejste derfor Opstand imod dem; men han faldt i Kampen. Denne Ring, som er Udtryk for sjællandsk Ulyst til at staa under en Kongeslægt fra Jylland, bærer betegnende nok det Navn, som indgaar i *Ringsted*, hvor Sjællandsfarerne havde deres Ting. Det har ikke rigtigt smagt Sjællænderne, at den, der var kaaret som Konge paa Viborg Ting, dermed ogsaa uden videre var deres Konge, som de kun havde at hylde i Ringsted.

Paa lignende Maade som Navnet Ringsted er Udgangspunkt for Sagnet om den Mand, der fører Sjællændernes Selvstændighedskamp, saaledes giver Navnet *Hvirvils Havn* Anledning til et Sagn om en ølandsk

Høvding *Hvirvil*, der først sluttede Forbund med Danerne, men senere optraadte som deres Fjende; den danske Konge Fridlev kom over ham, da han hjemsøgte den sjællandske Sydkyst ved Glænø, paa det Sted, der nu kaldes Bisserup Havn; her blev Hvirvil fældet, og efter ham kaldtes Farvandet i gammel Tid *Hvirvilshavn*. I Virkeligheden er det Stedets Navn, der har givet Anledning til Sagnets Opstaaen.

Slige navneforklarende Sagn er der blevet digtet mangfoldige af baade i gammel og i ny Tid. Sakse har da hørt et Par Smaasagn som de to nævnte og sat dem ind i sin Danmarkshistorie, hvor de syntes ham at kunne passe.

Af en helt anden Art er de berømte *Siklingesagn*, som er stedfæstet med *Sigersted* som Midtpunkt. Her er selve Sagnets Begivenheder Hovedsagen, og Stedfæstelsen kommer i anden Række. Eller rettere sagt: Sagnene er en Digtning, der er opstaaet paa vedkommende Egn, maaske med Benyttelse af ældgamle Minder, og Digtningens Tildragelser og Navne har man gjort sig end mere nærværende ved at knytte dem til bestemte Steder i Egnen og forestille sig, at disse Steder har faaet Navn efter Sagnets Begivenheder og Personer. I de tidligere omtalte Smaasagn er altsaa Stednavnet Oprindelsen til Sagnet, i Siklingesagnene er Sagnets Optrin og Personnavne Oprindelsen til Stednavnene, eller man knytter forskellige af Sagnenes Optrin til Stednavne paa Egnen for derved at gøre Sagnet endnu mere nærværende og bekræfte dets Sandfærdighed. Sagnfortællingens Navnkundighed kaster sin Glans over Egnen, og ethvert Stednavn, der kan sættes i Forbindelse med Sagnet, faar derved sin Forklaring.

Der er en paafaldende Overensstemmelse mellem Siklingesagnenes Personnavne og de Personnavne, hvormed Landsbynavnene i Omegnen af Sigersted er sammensatte. Et af Sagnene handler om den lavbyrdige *Ebbe*, der bejlede til Kongedatteren Sigrud i Gøteriget, men blev fældet af den danske Konge Haldan. *Ebbe* har været et almindeligt Navn paa Sorø-Egnen, hvor to Landsbyer bærer Navnet *Ebbe-rup* (opr. Ebbe-thorp).

Ebbes Søn var *Øther* eller *Øder*; det er det Navn, vi har i de to Landsbyer *Ørsløv*vestre og *Ørsløv* under Skov. Det hedder oprindelig *Øtherslev*, hvilket betyder saadan noget som Øders Gods, paa lignende Maade som *Sigersted*, oprindelig *Sigarsstathe*, betyder *Sigars* Sæde eller Opholdssted.

Øder Ebbesøn bejlede til *Sigrid*, som var Datter af Kong *Sivald* i Sigersted, og som var saa bly, at hun holdt sit Blik nedslaaet overfor alle Bejlere, og som kun vilde ægte den, der kunde faa hende til at fæste Blikket paa sig. Men *Øder* kunde lige saa lidt som andre Bejlere faa *Sigrid* til at løfte de nedslagne Øjne. Siden friede *Øder* hende ud af en Jættes Vold og senere fra Trælkvindetjeneste hos en Troldkvinde, men stadig uden at *Sigrid* løftede sit Blik. Omsider kom hun klædt som Tiggertøs til *Øders* Gaard og fandt god Modtagelse hos hans Moder; men lige bly og sky var hun overfor *Øder*. Da holdt han paa Skrømt Bryllup med en anden Pige og lod *Sigrid* bære Brudeblus. Hun ænsede ikke, at Lyset brændte ned og sved hendes Haand. Men da *Øder* blidt sagde: „Var din Haand, *Sigrid*“, fæstede hun sine Øjne mildt paa ham, og da var det hende, der blev gjort til Brud.

Da Sivald troede, at det var Øder, der havde bortført hans forsvundne Datter, vilde han have ladet ham hænge; men Sigrid fortalte nu sin lange Lidelses Historie, og da Kongen hørte om Øders udholdende Trofasthed, lod han sig let forsones, ja, tog endog Øders Søster til Ægte. —

Da Sivald senere holdt et stort Slag med sin Faders Drabsmand, der stod paa i tre Døgn, afgjorde Øder Udfaldet ved at styrte sig midt ind i Fjendens tætteste Fylking uden at ænse Fare eller Død og fældede Høvdingen, mens alle Underanførerne, endog den gamle Kæmpe Starked, flygtede. Hvem Kampen havde sparet, tyede til den Tids navnkundigste Vikingehøvding *Hake* og gik i hans Tjeneste.

Atter her træffer vi et af de Mandsnavne, der har været gængs i Midtsjælland. *Hake* er det Navn, der indgaar i *Haverup*, oprindelig *Hake-thorp*.

Efter Sivald fulgte hans Søn *Siger* (med det Navn, der indgaar i *Sigersted*). Det var ham, der havde den Datter *Signe*, der blev saa navnkundig baade i Oldtidens og Middelalderens Digtning ved sin trofaste Kærlighed til Hagbard (i Middelalderens Folkevise *Signelil* og *Havbor*). Desuden havde han tre Sønner, hvoraf den ene hed *Alger*; det er sagtens det samme Navn, som vi har i Landsbynavnet *Alsted*, der i den ældre Middelalder hed *Alegs*-stathe, altsaa *Alegs* eller *Algers* Herresæde.

Paa et Søtog stødte *Sigersønnerne* sammen med Smaakongen *Haamunds Sønner*, blandt hvilke *Hagbard* blev den navnkundigste. Efter at de to Hold Kongesønner havde kæmpet mod hinanden med lige Held Dagen igennem, sluttede de Forlig og Venskab, og Hagbard drog med *Sigers Sønner* til deres Hjem.

Her bejlede netop et tysk Flødeskæg til Signe; men hendes Hu stod til en mere mandig Bejler. Signe og Hagbard havde hemmeligt Stævnemøde og trolovede sig med hinanden i Løndom. Da Signe og hendes Terner engang talte om, hvem De regnede for den ypperste Mand, fremhævede Signe den mandige, modige, haardføre Viking *Hake* paa Bekostning af hendes slikkede tyske Bejler; men Tilhørerne fik det Indtryk, at hun nævnede Hake, men tænkte paa *Hagbard*. Den lumske Tysker fik da sat Splid mellem Sigers Sønner og Haamunds Sønner. Mens Hagbard nu var borte, blev hans to Brødre fældet af to af Sigers Sønner. Men da Hagbard kom til, hævnede han sig ved at fælde begge Sigersønnerne, mens Tyskeren undfilyede med et Spyd tværs gennem Bagen.

Trods Blodhævnen kunde Hagbard ikke holde sig borte fra sin Elskede. Han klædte sig som Kvinde og gav sig ud for at være Hakes Skjoldmø, der havde et Budskab at bringe Kong Siger. Paa den Maade slap han ind i Kongsgaarden og fik Natteleje anvist hos Signe og hendes Møer. Da Ternerne tvættede og tørrede hans Fødder, spurgte de ham, hvor det kunde være, at hans Lægge var saa laadne og hans Fodsaaler saa haarde, og hvorfor hans Bryst ikke var fyldigt som andre Kvinders. Hagbard svarede, at hans Ben var blevet hærdede ved Krigstog til Lands og til Vands, og at hans Bryst havde været sluttet i Staal. Og Signe skyndte sig at sande, at en Skjoldmøs Ydre maatte blive anderledes end Kvinders, der sad inde og klædte sig i bløde Klæder, mens de syslede med Væv og Traad.

Den fremmede Skjoldmø skulde hædres ved at faa Natteleje i samme Seng som Kongedatteren. Hagbard

sagde da til Signe, at hendes Fader sikkert vilde dræbe ham, hvis han fangede ham her, idet han vilde øve Hævn for Drabet paa sine Sønner og for sin Datters Vanære; men vilde Signe da lade sig bortfæste til en anden Svend, spurgte Hagbard. Signe svarede, at det Baand, der var knyttet mellem dem, var saa stærkt, at hun glad vilde give sig selv den samme Død, som han fik.

Imidlertid havde nogle af Ternerne røbet deres Mistanke; Sigers Svende angreb Hagbard; han fældede mange af dem, men blev omsider overvældet og ført frem paa Tinge. Almuens Flertal dømte ham til at hænges. Dronningen rakte ham til Spot et Bæger, hvorved hans Sjæl viedes til *Hel* (Dødsgudinden) og hans Krop til at raadne i Galgen. Hagbard svarede, at han frejdigt vilde tømme det dødsviede Horn; thi hans Hævn var øvet paa Forhaand; aldrig vilde hun faa Bod for sine Sønner. Og dermed slængte han Dronningen Hornet i Hovedet.

Signe spurgte sine tro Terner, om de vilde følge hende i hendes Forsæt. Og da de lovede at gøre, hvad hun ønskede, lavede de sig alle Strikker af deres Slør og lagde dem om Halsen, for at de paa et Tegn fra hendes Vagtmand kunde hænge sig efter først at have sat Ild paa Jomfruburet.

Hagbard blev nu for at hænges ført ud til en Banke (gl. Dansk: Bjærg), der siden er opkaldt efter ham (eller: derefter). Der har altsaa muligvis paa Saksens Tid ved Sigersted været en Banke, der kaldtes „Hagbards Bjærg“, hvor den Tids Mennesker tænkte sig, at Hængningen af Hagbard havde fundet Sted. — I dette Tilfælde er det øjensynligt ikke et forhen tilværende Navn „Hagbards Bjærg“, der har frem-

kaldt Sagnet om Hagbards Hængning; men det er tværtimod det alment kendte Sagnoptrin, der i Folkets Fantasi har søgt et bestemt Sted som Skueplads. Af Udtryksmaaden fremgaar det, at Stedet var velkendt for Sakse. (Der er dog ogsaa en Mulighed for, at Udtrykket hos Sakse skal forstaas som „Galgebjærgen“, — som Anders Sørensen Vedel har opfattet det; i saa Fald var Stedet ved sit Navn forudbestemt til at indgaa i Sagnet som Stedet for Hængningen af Hagbard).

Her blev da efter Sagnet Hagbard ført ud; men inden Hængningen fandt Sted, bad Hagbard om, at hans Kappe maatte blive hængt op i Galgen, for at han kunde se, hvorledes det vilde tage sig ud, naar det vederfaredes ham selv. Signes Vagtmand troede, at Henrettelsen havde fundet Sted, og gav Tegn til Mørerne i Kongsgaarden. De tændte da Jomfruburet i Brand og skød de Skamler bort, de havde staaet paa, saa Strikkerne snørede sig om deres Struber.

Da Hagbard saa Buret staa i Brand, frydede han sig over sin Fæstemøs Troskab og sagde: „Jeg lader Livet med Lyst og længes kun efter min Død; jeg tror, at vor Elskov vil leve hinsides Døden. Paa Jorden og i Dødsriget vil man lovprise saa trofast en Kærlighed“.

Sakse nævner som Vidnesbyrd om Sagnets Tilknnytning til denne Egn, at en Landsby har faaet Navn efter Hagbards Død. Det antages almindeligt, at der sigtes til *Havbyrd* i Sigersteds Nærhed. Her har vi et Tilfælde, hvor Sakse eller en af hans Hjemmelmænd har anstillet en sproglig Gisning over et Stednavn, der har en vis Lighed med Heltens Navn. Saksens sproglige Tolkning har intet paa sig. (*Hag-*

byrthe [*Haubyrthe*], som Navnet oprindeligt lød, betyder snarest: „Indhegningens Lukke“). Men Tolkningen er et Vidnesbyrd om et nøje Kendskab til Egnens Stednavne og en ivrig Stræben efter at knytte Egnen med dens Navne saa nær til det yndede Sagn som muligt.

Sakse gør her yderligere en interessant Tilføjelse:

„Et Sted i Nærheden af Sigersted højner en Vold sig noget over det omgivende Jordsmon og viser, at der her har ligget en Gaard i gammel Tid. Der er ogsaa en, som har fortalt Absalon, at han selv har set en Bjælke, som var fundet der paa Stedet, og som en Bonde havde pløjet op af Jorden“. — Denne Bemærkning viser, at Sakse har drøftet Haggardsagnet med Absalon, hvad der var meget naturligt, da Absalon jo var født i Nabobyen og formodentlig har kendt baade Sagnet og dets Steder fra sin Barndom. Men det fremgaar ogsaa tydeligt, at Absalon har interesseret sig for at forestille sig Sagnets Skueplads saa nøje som muligt og talt med Egnens Folk om, hvad der kunde være levnet paa Stedet af Minder fra Sagnets Tid. I dette Tilfælde nævnes ikke noget Navn for Stedet; men det er Jordsmonnets Beskaffenhed og en formodet Bygningsrest, der leder Absalons Hjemmelsmand og ham selv til at antage Stedet som Tomten for Sigers Kongsgaard. Sakse og Absalon virker, naar det drejer sig om Sigersted-Sagnene, baade som Sagnsamlere, som Stednavnegranskere og Oldforskere; de viser derved en Omhu i Meddelelsen og Undersøgelsen af Sagnet og de dertil knyttede stedlige Omstændigheder, der fremgaar af en overordentlig Interesse, der for

begges Vedkommende maa stamme fra den særlige Fortrolighed med Barndomsegnen.

Intet Sted i Saksens Værk træder en lignende stedbundet Sans for Fortællingen frem. Man kan sammenligne med Saksens Fremstilling af andre navnkundige Sagn, som han meddeler udførligt, og man vil ingen Sinde finde et saa indgaaende Stedkendskab eller Stedinteresse som ved Sigerstedsagnene.

Roar nævnes som Grundlægger af *Roskilde* og *Rolf* som Bygherre for det pragtfuldt udstyrede Kongesæde *Lejre*. Men der er slet ikke Tale om det indgaaende Stedkendskab som ved Sigersted.

Et Sagn, der vist oprindelig er sjællandsk, omtaler, at *Balder* efter et sejrrikt Slag mod *Høder* lod grave en Brønd, af hvis Væld hele den tørstige Hær drak; Stedet, Landsbyen *Baldersbrønd*, fik Navn derefter. Men Sakse er i dette Tilfælde saa lidt Lokalpatriot, at han henlægger Kampen og Stedet til Sverrig. — Ved Omtalen af den Høj, hvor Balder blev begravet, lader Sakse os i fuldstændig Uvidenhed om, *hvor* denne Høj fandtes, skønt han meddeler det almindelig udbredte Højbrydersagn om, hvorledes Højbryderne gik Glip af den søgte Skat, — et Sagn i Lighed med de mangfoldige af samme Art, som har holdt sig lige til vore Dage. Sakse nævner en Mand fra en nær Fortid ved Navn Harald som Formand for Højbryderne. Til Trods for, at Højen stadig paa Saksens Tid laa og lokkede med sine formodede Skatte, som dog ingen indlod sig paa at hæve, naar de havde hørt Højbrydersagnet om Harald, finder Sakse sig ikke foranlediget til nærmere at angive Højens Beliggenhed. Og det er naturligvis fordi denne Beliggenhed staar i en vis Ubestemthed for

ham. Han har Sagnet fra en Mand, der havde hjemme paa Egnen med Højen; men Sakse har kun brudt sig om Fortællingen, ikke om Højen som saadan. Altsaa noget vidt forskelligt fra hans Forhold til Sigersted-Egnens Lokalteter. Og saadan forholder det sig overalt i Sakses Fremstilling, og i Særdeleshed da, naar man ikke befinder sig paa sjællandsk Jordbund.

Denne Opfattelse bestyrkes yderligere, naar man gaar videre med Undersøgelsen af de Sagn, der fremdeles knyttedes til Hagbard-Sagnet. Thi som det var Tilfældet med Sagn, der havde naaet stor Navnkundighed og Yndest, knyttedes der stadig nye Sagn til det oprindelige. Sagnet eller dets Helt virkede som en Slags Magnet, der drog det ene Sagntræk til sig efter det andet. Det kan være saadan, at et mindre Sagn i Indhold og Aand eller Tankegang minder om det store Sagn, og det mindre drages da til som et Forpil eller en Efterslæt til det store. Siklingsagnene er alle først og fremmest Elskovssagn, Sagn om trofast, udholdende eller hensynsløs Kærlighed. Det beror paa, at det stærkeste af disse Sagn, Hagbardsagnet, har draget Sagn af lignende Art til sig, f. Eks. det ovenfor meddelte Sagn om Øder og Sigrid, der bliver som et *Forpil* til Hagbardsagnet, idet det knyttes til Sigersted-Egnen og Sigersted-Ætten og *udspilles i et tidligere Slægtled*.

Men saa stærkt og voldsomt og saa yndet et Sagn som Hagbard-Sagnet fremkalder ogsaa en *Efterslæt*. Det bevægede Tilhørersind slaar sig ikke til Taals med den storslaaede tragiske Afslutning i det oprindelige Sagn. Det primitive Sind spørger som Børn: „Og hvad saa?“ — Og her var der hos vort

Oldtidsfolk en slagen Vej for Fortsættelse: en Helts tragiske Død krævede *Hævn*. Man kunde ikke slaa sig til Rø med Hagbard-Sagnets oprindelige Tanke, udtalt af Hagbard selv til Dronningen: „Selv om jeg nu skal lide en forsmædelig Død, trøster det mig, at jeg er hævnnet paa Forhaand, jeg har sendt dine to Sønner til Hel“. — Der maatte føjes en Hævn til efter Hagbards Død, og til at øve den anvendte man Tidens navnkundigste Søkonge *Hake*.

Nu har der øjensynligt været en stor Mængde ret løst sammenhængende Beretninger om denne Hake, og de er paa en indbyrdes modstridende Maade sat i Forbindelse med Hævnen for Hagbard. Følgen er blevet, at Sakse omtaler hele tre forskellige *Hake'r* i denne Sammenhæng. Den ene er *Hake Sjællandsfar, Vigers Søn*; han er en god Dansker; hans eget Navn genfinder vi, som tidligere nævnt, i *Haverup (Hake-thorp)*, og hans Faders Navn finder vi i *Vigersted (opr. Vikars-stathe)*; det er ganske naturligt, at denne brave Midtsjællænder ikke vilde kæmpe imod sin Hjemstavns Konge og derfor sammen med en anden drabelig Kæmpe, Starkard, der mindedes gæstfri Modtagelse hos Kong Siger, forlod Hævneren *Hake Haamundsson*, Hagbards Broder, da denne iværksatte sit Hævntog mod Siger.

Der er af Absalons og Saksers Hjemmelsmænd givet mindst to forskellige Fremstillinger af Hakes Hævntog mod Siger. I Følge den ene rykkede Fjenden nordfra frem mod Sigersted; men efter den anden kom Hævnerne sejlene op ad Susaaen. For at tilvejebringe Overensstemmelse mellem „Nordsagnet“ og „Sydsagnet“ lader Sakse (og vi skimter her snarest Absalons strategiske Indsigt) Hake Haamundsen

lægge ind i *Hærvig* ved det nuværende Kalundborg. Selv drog Hake med Størstedelen af Hæren over Land mod Sigersted, mens han lod Størstedelen af Flaaden sejle ned til det sydlige Sjælland og staa op ad Susaaen. Baade for Nordhærens og Sydhærens Vedkommende viser Sakse, at han kender begges Veje af Selvsyn. Om Landvejen siger han, at Hæren for det meste holdt sig inde i Skoven for ikke at blive set. „Denne Vej var i gamle Dage,“ tilføjer han, „tæt overgroet med Skov; men nu er Landet for en stor Del lagt under Plov, og kun hist og her staaer lidt Smaakrat tilbage“. — Om Vandvejen op ad Susaaen til Alsted hedder det: „Fordum var Aaløbet farbart for Skibe, men nu er det saa snævert og opfyldt af Grus og Dynd, at kun faa Skibe kan slippe ind i dets smalle, stillestaaende Vande“. Angaaende begge Veje er Absalon og Sakse med deres indgaaende Stedkendskab aabenbart enige om, at Sagnene egentlig ikke passer synderlig godt med de to Vejes virkelige Tilstand i deres Tid; men de beroliger sig med Henblik paa Sagnenes Troværdighed med, at baade Landvejen og Vandvejen har haft en anden Beskaffenhed i gamle Dage.

Nordhærens Vej kendetegnes ved en Række Stednavne, der efter Sagnet er opstaaet ved forskellige Tildragelser under Fremrykningen, mens det virkelige Forhold er, at disse Navne er draget ind i Sagnet og ved Tolkning er Ophav til en Række af Sagnets Optrin. Det berømte Sagnstof har krævet en Anskueliggørelse ved Tilknytning til en Rad af Steder paa Vejen. Og disse Steders Navne udlægges saa af Sagnfortælleren som opstaaede ved de fortalte Tildragelser.

Hæren drager da, ifølge Sagnet, nordfra frem

gennem tætte Skovegne; men for ikke at blive set, naar de til sidst kommer ud paa aaben Mark, hugger Krigerne Grene af Træerne og holder dem foran sig. (Dette er et Sagn, der ogsaa er benyttet adskillige andre Steder i anden Sammenhæng). For bedre at kunne bære denne ny Byrde kaster de en Del af deres Klæder og deres Sværdsleder fra sig. Efter dette, hedder det, har en Høj eller Banke og et Vade-sted faaet Navn. — Lige fra Oldgranskeren Ole Worms Tid i det 17de Aarhundrede har man søgt at finde ud af, hvilke danske Navne der er ment med Saksens latinske Gengivelser eller Omskrivninger, og paa hvilke Steder disse Navne er at finde. I Sorø Amts historiske Aarvog for 1917 har saaledes afdøde Pastor *P. Severinsen* skrevet en udførlig og grundig Afhandling om „Sigar-Sagnets Stednavne hos Saxo“.

Man er enig om, at der ved Sagntrækket om Skederne sigtes til Landsbyen *Skee* (i gammel Tid *Ske-the*), hvor Vejen i den Tid har gaaet ad et Vad over Halleby Aa. — Højen, hvor Klæderne kastedes, maa have heddet saadan noget som „*Klædeshøj*“ eller „*Klædesbjærg*“; men dette Sted er ikke paavist. Den virkelige Forklaring er naturligvis, som ovenfor antydtes, at det er de i Forvejen tilværende Navne *Skede* og „*Klædesbjærg*“, der har givet Anledning til Sagntrækket om Bortkastelse af Skeder og Klæder, idet de knyttedes til det navnkundige Siger-Sagn og tjente til at gøre det nærværende og bekræfte dets Sandfærdighed.

Skjult af Grenene lykkes det Hake at naa forbi to af Kong Sigers Vagter; men den tredje Vagt bliver opmærksom paa den underlige vandrende Skov og melder den sovende Konge det, og da denne faar

at vide, at „Skoven“ er lige ved Borgen, udbryder han: „Dette Vidunder varsler min Helfærd“. Deraf kommer det, at Stedet, hvor Grenene blev skaaret, kaldes „*Helmosen*“ (dette Sted søger Severinsen med Rette nord for Sigersted, rimeligvis over ad Bringstrup til, hvor der endnu findes Navne som *Hel(d)-Eng, Helleholm, Helleagre, Helvedeskedel, „Hellighuset“*). Navnet det oprindelige, Sagnet det afledede!

Kong Siger drager nu ud paa aaben Mark nord for Sigersted By og møder Fjenden ved *Valbrønde*; det er „*de Faldnes Brønd*“. Lykken gaar Siger imod og han falder i Striden. Navnet *Valbrønd* har voldt, at Sagnet knyttede Slaget netop til dette Sted.

Nu er Hagbard hævnnet; men Sigers Fald kræver ny Hævn. Mens Hake i sin Sejrsrus raser mod Kvinder og Børn, faar Sigers Søn, *Sivald*, samlet en Hær saa stor, at Hake ræd flyr med en Tredjedel af sine Folk tilbage til Flaaden i Hærvig for at slippe bort til Søs. — Dermed er Kampene nord for Sigersted egentlig forbi.

Men nu træder den anden Beretning om Hævntoget, det, der kom sydfra, frem og gøres af Sakse til en *Fortsættelse* af de allerede udkæmpede Slag. Og dette Slag bevidnedes for Sakse og hans Samtid af de Gravhøje, der ligger i Sigersted Sogns sydligste Del, hvor Ringsted Aa og Tuel Aa nordfra løber ud i Susaa. Ogsaa her har en *Hake* efter „Sydhærs“-Sagnet været Anfører for Hævnerne. Der bliver da for Sakse ikke andet for end at antage, at der har været endnu en Hake, Sagnets tredje Hake, som han kalder *Hake den hustore*. Han har været sammen med Hake Haamundssøn, men er ikke ræd flygtet som denne. Han trækker sig med Størstedelen af den

slagne Hævnerhær tilbage hen imod *Alsted* for at bie paa den Flaade, der sydfra er ved at arbejde sig op ad Susaaen. Men inden Flaaden var naaet frem, kom Sivald med en stor Hær, hvor Kvinder ikke holdt sig tilbage for Mænd, imod Hake den hustore og holdt et to Dages Slag med ham, hvori begge Høvdinge faldt, men Danerne vandt Sejr. Næste Daggry fik Skibsfolkene ved deres Komme Øje paa deres faldne Staldrødres Lig. Og de var ved at stede deres Høvding, Hake den hustore, til Hvile i en stor Gravhøj, da *Borkar* med det skaanske Hestfolk kom over dem og fældede de fleste af dem. Borkar og hans Krigere gik nu om Bord paa den tomme Flaade, sejlede skyndsomst ned ad Susaaen, opsøgte Hake Haamundssøn og slog ham, saa han flyede bort med kun tre Skibe i Følge. Og Hake fandt saa kort efter Døden i fremmed Land.

Det faste Punkt i denne sidste Række af Hævnkampe er Navnet *Hakehøgh*, som det har heddet i gammel Tid, *Hagehøj*, som den kaldes nu. (Desværre har Generalstaben forvansket Navnet til Hagbards Høj). Formodentlig er det Navnet *Hakehøj*, der har voldt, at Hagbards Hævner fik Navnet *Hake*; i den ene Sagnform blev denne Hake gjort til den samme som den navnkundige Viking Hake, ham, der dog i Følge Sagnet maatte fly med Skam for Sigers Søn. Da han tænktes at komme til Sjælland fra Vikingetog i Irland, var det naturligt at lade ham lande i Kallundborg Fjord og derfra fare frem til Lands, og denne Færd ned gennem Sjælland forbandtes saa med Sagnet om den vandrende Skov.

Hakehøjs Beliggenhed ved Skrænten ned til Susaaen har fremkaldt den anden Sagnform, i Følge

hvilken Hævnertogtet foregaar sydfra op ad Susaaen, og Anføreren falder og stedes i Høj ved Susaaens Bred. Det synes at være Absalons strategiske Fantasi, der var udviklet ved kombinerede Land- og Flodtogter gennem Vendernes Land, der har forbundet Nordhærens og Sydhærens Veje til en fælles Felttogsplan. Denne Sammenføjning af de to Sagnformer har nødvendiggjort, at der optræder to forskellige Hake'r i Sagnet. Den tredje Hake er der jo bare for at vise, at en brav Sjællænder fra Vigersted ikke vil være med til at angribe sin Hjemstavn.

Vi saa ovenfor et Par Eksempler paa, at Sakse sammenstillede et Landskabs og et Vandløbs Tilstand i hans Tid med det Udseende, han tænkte sig, de havde haft i Oldtiden. I Anledning af den store Udvandring, der paa Grund af Hungersnød fandt Sted i Kong *Snes* Tid, fortæller han om, at dyrkede Strækninger voksede til med Skov. Der kan endnu ses Spor af ældgammelt Agerland paa Skovens Enemærker, tilføjer han, „havde det ikke i lang Tid ligget øde og udyrket hen, da kunde man umuligt over et helt Stykke Land finde Plovfurer tværs ind imellem Træernes Rødder“. Denne Skildring passer endnu paa Strækninger i Sorø-Skovene. Men navnlig passer følgende Stykke fuldstændig nøjagtigt paa *Topshøj Skov*, som dens Jordbund ser ud den Dag i Dag: „Tit kan man ogsaa se Dynger af Stene ligge inde blandt Skovens Træer, som fordem har ligget strøede over hele Marken, og som Bønderne saa i sin Tid omhyggeligt har sanket i Hob, for at de ikke skulde ligge i Vejen for Ploven: de har hellere villet spilde

et lille Stykke af Ageren end støde paa Hindringer over det hele“. — Sakse har maaske kunnet gøre saadanne Iagttagelser andre Steder; men den Omstændighed, at de stemmer saa nøje med paaviselige Steder paa Sorø-Eggen, styrker den Antagelse, at han har kendt og gennemvandret Eggen fra Barns Ben.

De følgende Fortællinger, der ikke hører hjemme i Heltesagnenes Verden, men er stedlig Tradition om forholdsvis nære Begivenheder, fra saadan noget som 100-150 Aar før Nedskrivningstiden, viser den samme Fortrolighed med Sorø-Eggen. Det er af den Slags Begivenheder, knyttede til bestemte Steder, der meget vel kan holde sig i Omtale paa Aastedet en tre—fire Generationer, men som næppe i fjærnere Egne vilde omtales med den nøjagtige Angivelse af Stednavnet for det passerede. For de to følgende Fortællinger er *Alsted Skov* og *Topshøj Skov*, begge en halv Mils Vej fra Sorø, Skuepladsen.

Der maa i Tiden fra omkr. Aar 1000 til Valdemarstiden have været en Alfarvej gennem Sjælland, der fulgte en Retning omtrent Roskilde, Ringsted, Fjenneslev, Sasserbro, Alsted Skov, Lynge, Topshøj, Stenstrup og videre mod Vest eller Sydvest. Paa Sorø-Eggen kan man følge den ved Hjælp af en Runesten og Fortællinger om Tildragelser i Alsted Skov og Topshøj Skov. Paa Runestenen ved Fjenneslev Kirke staar der, at *Sasser* rejste Stenen og gjorde Broen; det maa være *Sasserbro* over Tuel Aa, der hermed menes. — Hos Sakse hedder det, at Sven Estridsen var blevet slaaet af Magnus den Gode. Sven opgav alt, satte over til Skaane og agtede sig

atter ind i Sverrig, hvor hans fædrende Æt hørte hjemme. Magnus satte i største Skynding efter ham; men da han red *forbi Alsted*, sprang en Hare op foran hans Hest og køs den saadan, at den kastede ham af mod en Bul med nogle spidse, udstaaende Grene, og det blev hans Død.

Om Sven Estridsens Jordefærd fortælles, at han var død i Sønderjylland, efter at han havde ytret Ønske om at blive jordfæstet i Roskilde. Kongens Mænd gav sig nu paa Vej med hans Lig og stod alt paa Sjælland, inden Bisp Vilhelm i Roskilde fik Bud om at drage det i Møde. Han bød da Graverkarlene gøre en Grav til Kongen og en til ham selv i Trefoldighedskirken; han forsikrede, at de kom til at jorde ham før Kongen; den Bøn til Gud vilde ikke blive ham nægtet. Dernæst agede han ilsomt Ligtoget i Møde, og da han kom til *Topshøj Skov* og fik Øje paa to ranke og høje Træer ved Vejen, bød han sine Folk fælde dem og gøre en Ligbaare deraf. De læssede Ligbøren paa Ryggen af et Par af de stærkeste Heste. Da Bispen kom ud paa den anden Side af Skoven og saa Kongens Lig nærme sig, bød han sin Køresvend holde stille, afførte sig sin Kappe, bredte den ud paa Jorden og ligesom lagde sig til Hvile paa den; dernæst strakte han Hænderne mod Himlen og bad sin Gud og Skaber ende hans Dage; han vilde hellere følge sin Ven i Døden end skilles fra ham ved at blive i Live. Med de Ord sov han hen saa sødeligt som laa han i sin egen Seng. Hans Tjenere søgte at rejse ham op og blev derved vaer, at han havde endt sine Dage.

De løftede ham da paa Baare og førte ham af Sted foran Kongen, Kongens Ligbaare blev ført paa

Mændenes Skuldre; men Bispens bares af Heste. Paa den Maade kom Bispens Baare først til Kirken, saa hans Anelse slog godt nok til. Efter den højtidelige Jorde-færd blev begges Lig lagt i Grav ved hinandens Side.

Den nøjagtige Steds-Angivelse i disse to Fortæl-linger („forbi Alsted“, „Topshøj Skov“) viser i begge Fald en stedlig Overlevering og et nøje Kendskab til Stedforholdene. Vejen gennem Topshøj Skov maa vestpaa have ført over den Dal og den Møllerende, der skiller mellem Topshøj Skov og Stenstrup Mar-ker, omtrent paa samme Sted, hvor Skolestien nu fører over. — Med denne Nøjagtighed kan sammenlignes Unøjagtigheden i Stedsangivelser i Jylland; saaledes anføres end ikke Navnet *Grathe Hede* hos Sakse.

Under Svend Estridsens Historie dukker for første Gang *Hvideættens* egne Minder frem i Saksens Værk. Ved Omtalen af Slaget ved Nisaaens Munding næv-nes *Skjalm Hvides* vældige Rorskarl *Aslak*, der sprang om Bord paa et af Fjendens Skibe og fældede hele Skibets Mandskab eller drev det i Bølgerne ved Hjælp af sin Rorpind. En Daad, som hvis Hjemmels-mand Sakse udtrykkelig anfører Absalon. Og samme Fortæller maa vel ogsaa have meddelt, hvorledes *Skjalm Hvide* ved samme Lejlighed blev overvældet og fanget af den langt talstærkere Fjende, men se-nere undslap fra sine Vogtere. Den Slags Træk maa være blevet fortalt den spændt lyttende Ungdom, der voksede op i Hvideættens Gaard i Fjenneslev. *Der* har der altsaa været en Slægtstradition, der rakte omkr. 150 Aar tilbage fra den Tid, da Sakse nedskrev sit Værk. Mens *Skjalm Hvide* nævnes flere Gange som Sjællændernes Førstemand under krigerske Be-drifter, nævnes Asser Rig, Absalons Fader, aldrig.

Sakses Formaal var først og fremmest at fremstille Danernes Heltegerninger, og det er mere tilfældigt, at han medtager kirkelige eller kulturelle Begivenheder. Han nævner saaledes, at Biskop Sven af Roskilde byggede Trefoldighedskirken og Vor Frue Kirke i sin egen By og endvidere Vor Frue Kirke i Ringsted og Skt. Mikkels Kirke i Slagelse, medens han ikke med et Ord omtaler Sorø Kirke og Kloster, der dog grundedes af Asser Rig og nybyggedes af Absalon selv.

Drabet paa Knud Lavard ved Haraldsted er blevet fortalt Sakse i den Skikkelse og med alle de Enkeltheder, der berettedes i Hvideätten; Knud Lavard selv var jo opfostret hos Skjalm Hvide i Fjenneslev, og Knuds Søn, Valdemar, blev Asser Rigs og Fru Inges Fostersøn, Absalons og Esbern Snares Fostbroder. Og Skjalm Hvides Sønner jordede Knud i Ringsted og var blandt de første til at kræve Hævn over Magnus Nielsøn for Drabet. Det er en given Ting, at Stedsangivelserne i denne Beretning, der ligger midtvejs mellem Folkesagnets, Legendens og Folketroens Opfattelse paa den ene Side og den egentlig paalidelige historiske Meddelelse paa den anden Side — der ligger jo omkr. 60—70 Aar mellem Begivenhed og Optegnelsen af den — at disse Stedsangivelser røber nøje Stedkendskab, f. Eks. til de to Helligkilder, den ene, hvor Knud dræbtes, den anden, hvor hans Ligbaare sattes paa Vej til Ringsted. Det er ikke umuligt, at der i Virkeligheden er Tale om Sundhedskilder fra den hedenske Tid, der er blevet kristeligt helliggjorte netop ved den opsigtsvækkende og meget omtalte Begivenhed, der fandt Sted i Nærheden af dem. Det ligger nær at antage,

at Bærerne af Ligbaaren netop valgte et Sted, hvor der var en kendt Kilde ved Vejen, til at holde Hvil. Men i den følgende Tid fortaltes det, at Kilden var sprunget frem, hvor der var holdt Hvil med den hellige Knud.

En sikker Stedkendthed ytrer sig ogsaa i Omtalen af det Landsting, hvor Knud Lavards Brødre rejste Drabssag mod Magnus. Tinget holdes ikke i Ringsted; men *ved* Ringsted, lige i Nærheden, paa en Banke. Ringsted maa have været en meget lille By omkring den søndre Ende af Skt. Hansgade; dog rummede den en Kongsgaard, hvor Kong Niels opholdt sig, fordi han var ræd for at møde frem paa Tinget under hans Søns Drabssag. Tinget maa efter alt at dømme være blevet holdt paa Bakkeskraaningens uden for den lille By paa det Sted, hvor den Dag i Dag Tingstenene ligger. (Denne Antagelse styrkes i Parentes bemærket ogsaa af et Navn som *Korsevad* for det Sted, hvor Hovedvej Nr. 1 skærer Ringsted Aa. Her, eller lidt sydligere, maa den før omtalte Vej, der førte gennem Tophøj Skov og Alsted Skov, ogsaa have gaaet over Aaen, i Form af et *Vad*, der var mærket med et *Kors* til Tegn for langvejs farende. Af dette Kors har Vaddet faaet Navn paa samme Maade som *Korsør* har faaet sit Navn af den grusede Bred (*Ør*), hvor der var rejst et *Kors* til Vejledning for Skibe, der søgte ind ad Munden til Korsør Nor). Vejen over Korsevad har sigtet lige mod Tingstedet.

I Egenskab af Sjællandsfarernes Tingsted og Opholdssted for Kongen nævnes Ringsted mange Gange som Skueplads for betydningsfulde og bevægede Optrin. Her var det, at Sven Eriksøn (Grathe) blev valgt til Konge af Sjællandsfarerne alene, trods Ind-

sigelse af Olaf Stam, der hævdede, at hele Riget burde vælge en Konge i Fællesskab. — I Ringsted kom det til et voldsomt Brud mellem Kong Svend og Valdemar, efter at denne havde nærmet sig til Knud (Fortællingen herom maa stamme fra Valdemar selv). — Umiddelbart før Blodgildet i Roskilde havde Svend i Ringsted planlagt at rydde Knud og Valdemar af Vejen, naar de begge kom dertil, men dette Anslag blev hindret ved, at Knud tog til Tingstedet, mens Valdemar alene mødtes med Svend. — Da Kong Valdemar — paa Grund af nogen løs Snak — i Hidsighed var i Færd med at drage mod Falstringerne, blev han til alt Held syg i Ringsted og hindredes derved fra at udføre sit overilede Forsæt. Absalon gav ham allerede Alterbrødet i den Tro, at Valdemar vilde dø, og plejede sin Ven Dag og Nat, saa han selv blev syg; men begge blev helbredet og takkede Gud, fordi han forpurrede deres onde Forsæt. (Fortælling herom maa stamme fra Absalon). —

I 1170 stævnedes Kong Valdemar alle danske Ædlinge til Ringsted paa Skt. Hansdag for højtideligt at vie sin Fader til Helgen og sin Søn Knud til Konge; her skrinlagde da Ærkebisp Eskild Knud Lavard og kronede den syvaarige Knud Valdemarsøn til Konge.

Til Ringsted førtes Kong Valdemars Lig paa Baare for at jordes der, fordi denne By havde et stort Navn, ikke blot for sin høje Alder, men ogsaa fordi hans Fader her laa skrinlagt; hvor dette Sørgetog drog frem, strømmede Kvinderne til med udslagent Haar og under Graad og Hulken, og Bønderne forlod deres Markarbejde for at vise den døde den sidste Ære ved at løfte Ligbaaren paa deres Skuldre. Da Absalon læste Sjølemessen over sin døde Ven, kunde han

ikke holde Graaden tilbage; han mægtede kun med Opbydelse af sin yderste Kraft at føre Gudstjenesten til Ende, og ved Messens Slutning var han en Afmagt nær. (Denne Skildring synes at bero paa Saksess Selvsyn).

Ringsted er, som man kunde vente af Stedets Betydning, i Saksess Værk det mest omtalte Sted i Sorø Amt for den historiske Tids Vedkommende. Men ogsaa andre Steder i Amtet er der sket Tildragelser, som er Genstand for Omtale. Og man kan lægge Mærke til, at det er Begivenheder, der næppe vilde være blevet nævnt, hvis de ikke havde vedrørt Steder i Amtet og Mænd derfra. Saaledes nævnes Absalons første Kamp mod Venderne, der stod ved *Boslunde* Lørdag før Palmesøndag (d. e. 12. April) 1158. Naar Dagen huskes saa nøje, er det selvfølgelig, fordi Meddelelsen er Absalon selv. Absalon havde kun sine sytten Huskarle med sig, og med dem slog han de plyndrende Fjender, fire og tyve Skibes Mandskab, hvoraf nogle var til Hest. Hestfolkene flygtede, Fodfolket opreves; kun nogle faa Fjender undslap ved at kaste Vaaben og Bytte og søgte Skjul i „den til Markerne stødende Skov.“ — Der er fremsat den Formodning, at der med dette Udtryk mentes *Andvorskov*. Men mellem *Boslunde* og *Andvorskov* ligger der en vidtstrakt Egn uden Skov, og af Landsbynavnene paa denne Strækning fremgaar det, at det allerede paa Saksess Tid har været gammeldyrkede Egne, hvor der sandsynligvis allerede den Gang kun har været faa og smaa Skovrester. Rimeligvis er Absalon denne Gang kommet med sin Krigerflok fra det indre Sjælland og har fra *Boslunde* drevet Røverne ud mod Kysten i de Egne, hvor Bynavne som *Bøgebjærg*, *Espe* (Aspeskoven), *Egede* (Egeskoven) o. s. v. vidner om, at der paa hin Tid var store Skove.

Engang i 1167 var Kongen i Spidsen for det skaanske Rytteri kommet til *Slagelse*, hvorfra han sendte Bud efter Absalon, der med tre Skibe laa i „*Huljuminne*“; dermed maa menes Mundingen af Korsør Nor; — „minne“ betyder Munding af et Nor eller en Fjord (sml. *Nyminde* og *Torsminde* paa Jyllands Vestkyst); den første Del af Ordet; „Hulju“ har sagstens Forbindelse med *Hulby*, der ligger ved Noret.

Med Absalon fulgte en Islænding, der hed *Arnold*; Kongen bad Arnold blive for at fortælle om gamle Dage, mens Absalon ved Aftenstid tog tilbage til Huljuminde. Arnold blev derved forhindret i at overvære en Kamp med Venderne, som han i Synskhed havde varslet om; thi under Ottesangen tidligt om Morgenen blev Absalons lille Flaadeafdeling overrasket af ni store Venderskibe; men Danskerne slog saa tappert fra sig, at de splittede Fjendens Flaade og tog et af Skibene med hele dets Mandskab. Nogle af Venderne søgte at skjule sig i „Bjørneskoven“; men de blev fundet af Bønderne. — Denne „Bjørneskov“ kan ikke — som det er søgt forklaret — være „Bjernerne Skov“, hvorved skulde forstaas Skoven mellem Sorø og Slagelse; thi mellem Korsør Nor og Slagelse har der, som det fremgaar af Landsbynavnene, været gammeldyrket, aabent Land med faa eller ingen Skovstrækninger. Hvis *Andvorskov* betyder Skovens Begyndelse, hvad der kan være noget der taler for, ligger jo ogsaa i dette, at Landet vest derfor har været aabent Land. „Bjørneskoven“ maa have ligget ude ved Kysten; maaske er det et gammelt Navn paa Halsskov eller paa Skoven paa Sydsiden af Noret. Maaske er de flygtende Vender gaaet i Land paa et fjærnere Sted af Kysten, siden det er

Bønderne og ikke Absalon, der opsøger dem. Var de kommet ind i Skovene ved Slagelse, havde Kongen vel ladet sine skaanske Ryttere jage dem. Maa-ske har Venderne ikke dristet sig til at gaa i Land før ved *Bjørnebæk* øst for Bisserup, nær ved den tidligere nævnte Rhed Hurrildshavn. — Under alle Omstændigheder viser denne Skildring Stedkendskab baade hos Absalon og Sakse.

Ligesom Sakse viser nøje Kendskab til Steder og Egne i Sorø Amt, omtaler han ogsaa med Fortrolighed Personer fra denne Landsdel, baade Personer, der er hans Samtidige, og Mennesker af foregaaende Slægtled. Der er først og fremmest *Skjalm Hvide*, der allerede i Svend Estridsens Tid var med i Slaget ved Nisaa, og som i Erik Egodes Tid paa Tinge opluede Folket til at gøre Tog mod Venderne for at tage Hævn for hans Broder. Skjalm var Høvedsmand for Sjælland og for Rygen, som han havde gjort skat-skyldigt, og hvor hans Ry endnu var levende paa Absalons Tid; *ham* gjorde Erik Egode til Fosterfader for sin Søn *Knud* (Lavard); derfor var *Skjalmssønnerne* ogsaa nærmest til at tage sig af Knuds Lig, da han var dræbt i Haraldsted. Og i Forbindelse med *Peder Bodilsen*, en Stormand fra Nabolaget, Grundlæggeren af Næstved Kloster (Skovkloster), førte Skjalmssønnerne Klage over Drabet paa Ting og Stævner. Senere skiltes Peder Bodilsens og Skjalmssønnernes Veje, idet Peder sluttede sig til et Oprør, som Bisp *Eskild* af Roskilde rejste mod *Erik Emune*, mens Skjalmssønnerne forblev tro mod Kongen. Blandt Skjalmssønnerne synes *Ebbe*, der havde *Bjernede*, at have været den mest fremtrædende. Han stod paa *Svend Grades* Side, og denne overdrog ham Forsva-

ret af det befæstede Roskilde. Ebbe var den Stormand, der stod Svend nærmest, og hvis Raad han stedse fulgte; til stor Sorg for Svend døde Ebbe omkr. 1150. Kong *Valdemar* havde som nærmeste Medhjælper *Ebbes* to Sønner *Peder* og *Sune* tillige med *Asser Skjalms*søns (*Asser Rigs*) to Sønner *Esbern* og *Absalon*. En Datter af Skjalm Hvide var *Cecilie*, der var gift med *Peder Thorstensen*, der havde *Pedersborg*, og som var en betroet Mand hos Kong Svend ligesom Svogeren Ebbe. Men af og til havde Peder en haard Orddyst med den vankelmødige Kong Svend, der bl. a. ikke altid stolede paa Peders Raad, fordi han havde Valdemars Søn med *Tove*, *Kristoffer*, i Opfostring. —

Det er denne Stormandskreds, hvortil der ogsaa hørte raadsnare Kvinder som Absalons Moder, *Inge*, og hans Søster *Ingefred*, der stadig omtales hos Sakse som de fremragende Skikkelser i Midtsjælland. Selvfølgelig stammer Fortællingerne om denne Kreds særlig fra Absalon; men Sakse synes ogsaa at have været fortrolig med dem paa nært Hold. Det var denne Kreds, hvem Danmarks Vel laa saa nært paa Sinde, at den anvendte al sin Kraft for at fri Danmark ud af fremmed Vold. Absalons stolteste Dag var jo den Dag, da han paa *Knud d. 6tes* Vegne svarede den tyske Kejsers Sendebud, der vilde have Knud til at anerkende Kejseren som Overherre: „Knud har lige saa god Ret til sit Land som Kejseren til sit og styrer Danmark lige saa frit som Kejseren det romerske Rige“. — Det er denne Aand, der fylder Sakse, Midtsjællands Aand, der gaar gennem Saks Værk fra første til sidste Linie.

TILLÆG

Den *Bjørneskov*, som Sakse omtaler, lader sig muligvis stedfæste. Afdøde Overlærer Laurits Pedersen, der har gjort sig fortjent som Helsingørs Historiker, men som paa sine gamle Dage syslede med sin Hjemegns Historie — han var født i Gryderup — har gjort mig opmærksom paa et Sted i „Kronens Skøder“, hvor der omtales en saadan Skov. Det hedder under 26. Juni 1623, at Claus Daa til Ravnstrup ved Mageskifte med Kronen fik en Gaard i Magleby mod en Skovpart i Antvorskov Len, kaldet „Biørnschouf“, en Skov til „120 Svins Olden og 40 Øxnes Græsgang og Vauding“. Antvorskov Len omfattede Slagelse Herred, saa her maa Skoven søges. Det er ikke hidtil lykkedes mig at faa udpeget dens nøjagtige Beliggenhed; jeg skulde dog tro, at det lod sig gøre gennem Lensregnskaberne, der indeholder meget om Skovene.

Om Navnet *Havbyrd* blot et Par Ord. Ældste Form er Haubyrthe (1257). Endelsen *-byrd* er sjælden, men vi har den i Swerthbyrthæ (1370), nuvær. Sværdborg. Gammeldansk Byrd er nok en Afledning af Bord, egl. „Bræt“, jfr. oldn. byrda „beklæde med Brædder“. Det betyder nok, som allerede antaget af E. Madsen 1863, noget, som er lavet af Planker eller Brædder, et Plankeskur eller et Plankeværk; Forstavelsen *Hav-* er vort Have, der oprindeligt betød Indhegning. I et Par svenske Stednavne (Sverges Ortnamn, Ålfsborgs Län XIV, 57 og XVI, 2) har man tolket *Byrd* som „Jord, erhvervet gennem Byrd“, d. v. s. gennem sin Afstamning, ved Arv, men Forklaringen er muligvis ikke rigtig, og passer daarligt ved Havbyrd, naar vi opfatter Forleddet som „Have“. Og 1257-Formen Haubyrthe strider mod at opfatte det som Mandsnavnet *Haki*, da vi paa et saa tidligt Tidspunkt skulde have ventet en Form Hakæbyrthæ, med bevaret k.

Gunnar Knudsen.